

جمهوری اسلامی ایران
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

خلاصه‌ای از کتاب «اقتصاد در دوره کووید ۱۹»

ترجمه: دفتر توسعه اشتغال و سیاست گذاری
معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال

آية الله

● مقدمه

تدوین کتاب اقتصاد در دوره کووید ۱۹^۱ با تلاش یک تیم اقتصادی در مرکز پژوهش سیاست گذاری اقتصادی (CEPR)^۲ در اوایل سال ۲۰۲۰ صورت گرفته است. پرسش اصلی این کتاب حول چند محور اصلی می باشد که عبارتند از:

الف- با شیوع این بیماری چگونه، تا کجا و به چه سرعتی آسیب اقتصادی گسترش خواهد یافت؟
ب- اوضاع چه میزان در سطح جهانی به وخامت می انجامد؟ این آسیب چه مدت به طول خواهد انجامید؟

ج- سازوکار سرایت اقتصادی چگونه است؟ و بالاتر از همه این که دولت ها چه می توانند انجام دهند؟

برای فهم بنیادین واگیری و مسری بودن این بیماری، نیاز به این نیست که پژوهش گران اقتصادی حتما اپیدمی لوژیست باشند ولی باید بدانند که دینامیسم (پویایی) گسترش این بیماری ها چگونه هست و حرکت شبکه ای و گشتاوری شیوع آن چگونه اقتصاد جهانی، ملی و محلی را تحت تاثیر قرار می دهد.

چرا که چرخه واگیری این بیماری بدین صورت هست که هر فرد مبتلا بیش از یک نفر را آلوده می کند، لذا درصد جمعیت مبتلا در ابتدا افزایش می یابد، لکن درصد آسیب پذیر نسبت به سرایت، بالا باقی می ماند. پس از مدتی نه چندان کوتاه، به دلیل رعایت موارد بهداشتی از سوی مردم و اعمال مداخلات بهداشتی لازم توسط دولت ها، تعداد موارد جدید کاهش می یابد تا جایی که عده کمی مبتلا می شوند و یک جریان ثابتی از مردم مبتلا نمی شوند.

¹ - Economics in the Time of COVID-19

² - Centre for Economic Policy Research

از بعد بهداشت عمومی باید گفت که کنترل اپیدمی شبیه نمودار درجه دوم (U برعکس) خواهد بود که با انجام مداخلات لازم و رعایت موارد فوق، قوز (خمیدگی) اپیدمی رخ می دهد. کنترل از طریق تقلیل نرخ سرایت با کاهش ارتباط فرد با فرد در محیط کار و مدرسه و ممنوعیت مسافرت و قرنطینه مبتلایان صورت می گیرد. تسطیح قوز (خمیدگی) اپیدمی به طور مستقیم (تعداد کم مبتلایان و در نتیجه جان باختگان) و غیرمستقیم زندگی افراد را نجات می دهد.

خواست و میل به تسطیح خمیدگی اپیدمی، دقیقاً پاسخ این پرسش است که چرا دولت ها در اقصی نقاط جهان، نهایت اقدامات را اتخاذ می کنند. نکته مهم و ناگوار این است که جهان علمی در حال حاضر ابزارهای لازم برای مبارزه با کوید ۱۹ ندارد. تاکنون به هیچ وجه واکسن و درمانی وجود ندارد هر چند دانشمند سراسر جهان در تلاش هستند راه حلی پیدا کنند. تمام آن چه وجود دارد شامل روش هایی که در اوایل قرن بیستم در کنترل اپیدمی ها به کار برده شده است. بعد دیگر آن از منظر اقتصادی است که عمده کشورها را درگیر کرده و یا خواهد کرد. چرا که کسب و کارهای جهانی را مختل خواهد کرد. و سرایت آن از بعد اقتصادی ممکن است عمیق تر از بعد سلامت و بهداشتی آن است.

• شوک های اقتصادی

برای درک شوک های اقتصادی این بیماری، سه منبع مهم را باید از هم متمایز ساخت هر چند که دو تای آن می تواند ملموس باشد:

۱- این که تصور شود که تماماً این شوک ها، شوک های بهداشتی است (در حالی که نیروی کار یک اقتصاد در حالی که در بستر بیماری بوده و GDP تولید نمی کند).

۲- تصور شود که تبعات و تأثیرات اقتصادی شیوع این بیماری، اقدامات محدودکننده ای در بخش های عمومی و خصوصی (مانند بستن مدارس و کارخانه‌ها، محدودیت‌های مسافرتی و قرنطینه) را به همراه دارد.

۳- آن چه به معنای دقیق کلمه "تماماً در ذهن ما وجود دارد" یعنی باورهای ما، که ممکن است درست و یا نادرست باشد.

همواره رفتار افراد مبتنی بر باورهاست و این باورها منوط به بنیان‌های شناختی هستند و انسان آینده را با مقیاس گذشته پیش‌بینی می‌کند. با این مقیاس ممکن است در برآوردها (به صورت خیلی رادیکالی) دچار افراط و تفریط شویم؛ مثل وقتی که باور افراد مبتنی بر باور سایرین باشد.

یا این که بر خلاف سیل و زلزله ۲۰۱۱ در تایلند و ژاپن که شوک‌های عرضه در محدوده جغرافیایی خاصی بود، کووید ۱۹ مرزهای جغرافیایی را از طریق زمین، آسمان و دریا پشت سر می‌گذارد. به نوعی مکان و اقلیم و رفاه نمی‌شناسد. تارهای درهم تنیده شده، و نه دواير متحدالمرکز، به طور مناسب‌تری تکثیر و سرایت شوک عرضه را در مورد خاص کووید ۱۹ نشان می‌دهد. اندازه و موقعیت مکانی این شوک از ابهام بالایی برخوردار است به طوری که تا روزها اگر نه هفته‌ها مبهم باقی می‌ماند.

• شوک‌های طرف عرضه

کووید ۱۹ از نظر دامنه و قلمرو شوک عرضه نیز دارای ابهام و عدم شفافیت است. سه ویژگی خیزش ناگهانی این بیماری در زنجیره عرضه:

- چین به صورت واقعی کارگاه جهان است و مرکز کل شبکه جهانی؛
- زنجیره عرضه دارای بعد منطقه‌ای (چین، کره جنوبی و ژاپن) قوی است.

• آلمان نیز هاب این شبکه در اروپاست.

بر این اساس از بعد اقتصادی، نقطه ثقل تبعات شیوع این بیماری برای اقتصاد جهانی روشن است و دو کشور چین و آلمان بیشتر در معرض آسب می باشند و به تدریج به سایر نقاط جهان تسری خواهد یافت. لذا در تحلیل ها باید دقت بیشتری به خرج داد و قسم به قسمت و گام به گام باید به شناخت دقیق تر مساله پرداخت و حمایت های لازم را انجام داد.

با توجه به ساختار تولید و تجارت جهانی، تبعات شوک ناشی از شیوع کووید ۱۹ بدین صورت خواهد بود که کشورهای چین، آلمان، ایالات متحده، ژاپن، بریتانیا، فرانسه و ایتالیا جزو ده کشور اول متأثر از این بیماری هستند. این کشورها ارقام جهانی ذیل را دارا هستند:

• ۶۰ درصد عرضه و تقاضای (GDP) جهان؛

• ۶۵ درصد تولیدات کارخانه‌ای جهان؛

• ۴۱ درصد صادرات کارخانه‌ای جهان؛

این اقتصادها به ویژه چین، کره، آلمان و ایالات متحده در زنجیره ارزش جهانی (GVC) نیز قرار دارند، بنابر این درگیر شدن این کشورها با این بیماری، زنجیره عرضه جهانی را مختل خواهد کرد و به نوعی تبعات اقتصادی این بیماری به زنجیره عرضه جهانی سرایت پیدا خواهد کرد. دلیل اصلی این تبعات در زنجیره ارزش جهانی (GVC) این است که ضربه سخت به تولیدات کارخانه‌ای و فعالیت های گردشگری خواهد زد:

۱- با ایجاد وقفه در عرضه (مستقیم)، تولید را محدود خواهد کرد؛

۲- با تسری تبعات این بیماری در زنجیره عرضه، بدیهی است شوک های مستقیم عرضه را افزایش می دهد چون بالطبع بخش های تولیدی کشورهای کمتر آسیب دیده نیز متأثر خواهد شد؛

۳- وقفه در تقاضا نیز رخ خواهد داد چون اولاً نقصان در اقتصاد کلان در تقاضای کل اثر می گذارد و خود زمینه بروز رکود دیگر در عرصه جهانی خواهد بود. هر چند محصولات کارخانه‌ای در کل

قابل جایگزین هستند اما در برابر توقف ناگهانی شوک‌های تقاضا آسیب‌پذیرند. این موضوع به دلیل تبعات زیاد این بیماری بر کسب و کارهای بخش خدمات به خصوص زنجیره گردشگری و حمل و نقل، رکود بیش از آنچه تصور می‌شد خواهد بود و ثانیاً تأخیر در نقد شدن بدهی مشتریان و تأخیر در سرمایه‌گذاری بنگاه‌ها را به دنبال خواهد داشت.

بدین ترتیب، شوک عرضه در اقتصاد جهانی موجب خواهد شد که منحنی عرضه کل جهانی به سمت چپ منتقل شود که تجربه جهانی نشان می‌دهد که این منحنی به راستی به سمت چپ منتقل نمی‌شود. در عین حال؛ این وضعیت خود نگران‌کننده است. ضمن این که دوره درگیری اقتصاد جهانی با این بیماری معلوم نمی‌باشد لذا به طور قطع نمی‌توان راجع به عمق رکود اظهار نظر دقیقی داشت. تنها یک مقایسه با بحران مالی ۲۰۰۸ می‌توان گفت که طرف عرضه در دوره کوتاهی به سرعت برگشت و این این که همه کشورها و همه زنجیره جهانی درگیر این بحران نبودند. حال آن که این وضعیت کووید ۱۹ تا حدودی متفاوت، فراگیر و ابهام‌آمیز می‌باشد.

• شوک‌های طرف تقاضا

واکنش به تبعات مستقیم طرف عرضه به این شیوع ویروس، روشن و آشکار است. به طوری که مقامات دولتی؛ شرکت‌ها و صاحبان بنگاه‌ها در چندین کشور مانند ژاپن، کارگاه‌ها و مدارس را تعطیل کرده‌اند. از یک چشم‌انداز اقتصادی، این تعطیلی‌ها و ممنوعیت مسافرت مستقیماً بهره‌وری را در قالب ریزش‌های موقت اشتغال کاهش می‌دهد. دیگر اقدامات عمومی کنترل بیماری نیز به طور غیرمستقیم بر کاهش موقت اشتغال اثر می‌گذارد مانند ماندن والدین در خانه برای نگهداری فرزندان که حالا مدارس آنها تعطیل است. اما به محض بروز کووید ۱۹ اقتصاد کشورها به تدریج شوک طرف تقاضا روبرو خواهد شد که دو جنبه آن به خوبی متمایز است. مشکل از آنجا است که

این دو ویژگی ممکن است تغییر الگوی رفتاری آنها برای دوره بعد از کووید ۱۹ ثابت باقی بماند و نتواند به شرایط قبل از کووید ۱۹ برگردد.

الف- جنبه عملی: از جنبه عملی از رفتن به فروشگاه اجتناب می‌کنند و لذا تقاضای آنها از بازار محو می‌شود. به علاوه بعضی از خدمات تحویل در خانه هم ممنوع می‌شود.

ب- جنبه روان‌شناسی: از نظر روان‌شناسانه، مشتریان و بنگاه‌ها نگرش "صبر کن و ببین" را در پیش می‌گیرند.

برای بسیاری از مردم و شرکت‌ها در سراسر جهان، کار نکردن یعنی حقوق نداشتن و این نیز فشار مضاعفی بر تقاضای آنها می‌گذارد. در مجموع، عدم رفاه ناشی از منع شدن از مصرف و یا عدم مصرف برخی از کالاها و خدمت شوک بزرگی بر اقتصاد جهانی خواهد بود.

چنانچه مهار و کنترل این بیماری (اپیدمی) به طول بینجامد تأثیر منفی کووید ۱۹ بر تقاضای داخلی برای خدمات غیرتجاری، اساسی خواهد بود. اپیدمی سابق (سارس و مرس) کوتاه بود. در حال حاضر مدت اپیدمی نامعلوم است. صادرات چین بخش اعظمی از کالاهای صنعتی را تشکیل می‌دهد، بنابراین مدت و طول این انقطاع به همین اندازه به یافتن جانشین کالاهای چینی از سوی بنگاه‌ها، با سرعت بهبودی و طی دوره نقاهت در چین بستگی دارد.

البته واکنش‌های دولت می‌تواند ممنوعیت‌های بیشتر و طولانی‌تری از ویروس ایجاد کند. به عنوان یک درس از تاریخ، بسیاری از مشکلات اقتصادی شوک نفتی دهه ۱۹۷۰ بیش از آن که ناشی از کمبود نفت باشد، ناشی از تورم برگرفته از اقدامات سیاستی نامناسب در عرصه اقتصاد کلان بود.

بدین ترتیب، تبعات شیوع این بیماری، هم ساختار تولید و ساختار تقاضای کل جهانی را تحت تاثیر قرار داده و مواد داد. بدیهی است کشورهای که سهم بالایی از تولید کالا و خدمات جهانی را به خود اختصاص داده اند بیشتر تحت تاثیر قرار خواهند گرفت.

• کانال‌های تسری شیوع کووید ۱۹ از بعد اقتصادی

از نظر جهانی، اقتصادها با جریان‌های ذیل با هم در ارتباطند:

- کالاها
- خدمات
- دانش فنی
- مردم
- سرمایه مالی
- سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
- بانکداری بین‌المللی
- نرخ‌های مبادله

تمام موارد بالا نیز سازوکار تکثیر و سرایت شوک‌های اقتصادی در این شرایط هستند. نباید فراموش کرد که اقتصادها نه فقط از نظر فیزیکی بلکه از نظر ذهنی و باورها نیز با یکدیگر در ارتباطند.

• اندازه شوک‌های اقتصادی

کووید ۱۹ ابتدا در چین و سپس در منطقه آسیا مشاهده شد (و به تریج به اکثر کشورهای جهان سرایت پیدا کرد) اکنون روشن است که جامعه جهانی با یک شوک جهانی و عمومی ناشی از پاندمی روبرو می باشد.

Tomiura و Baldwin در مقاله خود^۳ استدلال کردند که شواهد بحران جهانی ۲۰۰۸-۰۹ یک حد بیرونی (یا بخش کوچکی) برای گستره پیامدهای احتمالی شرایط فعلی ایجاد می کند. آن بحران چیزی را به وجود آورد که هم چنان "فروپاشی بزرگ تجاری" شناخته می شود. بون (Boone) برآورد می کند^۴ بر اساس یک سناریو پایه که در آن گسترش بیماری به چین و چند کشور دیگر محدود می شود با کاهش ۰,۵ درصدی در ۲۰۲۰ روبرو خواهیم بود. در سناریوی دیگر بیماری سراسر نیم کره شمالی را فرا گرفته که به کاهش ۱,۵ درصدی رشد جهانی خواهد انجامید. بیشترین تأثیر مربوط به تقاضای پایین است اما در این سناریو سهم و نقش ابهام نیز با اهمیت است.

مان (Mann) این امکان را که این بحران احتمالاً به شکل U هست تا V به بحث می گذارد.^۵ نکته مطرح از سوی او این است که روابط و پیوند میان اقتصادها که به بحث می گذارد، کشورهای متفاوت به گونه‌ای متفاوت اثر می پذیرند. این بحران به شکل V و کوتاه و تند و با بهبودی کامل به سمت مسیر رشد پیشین برای بعضی از بخش‌ها و بعضی از کشورهاست و برای سایرین دیرپاتر است. در کل این را طرح می کند که این بحران حداقل در تولیدات کارخانه‌ای بر اساس داده‌های جهانی به شکل U می باشد.

۳- مقاله پنجم کتاب با عنوان "تفکر رو به جلو در مورد تأثیر تجاری کووید ۱۹"

۴- در مقاله دوم کتاب با عنوان "دفع پیامدهای کووید ۱۹"

۵- در مقاله هشتم با عنوان "ذره‌بین‌های حقیقی و مالی برای ارزیابی پیامدهای اقتصادی کووید ۱۹"

مک کیبین (Mc Kibbin) و فرناندو تأثیر درجات متفاوت شدت شوک، در فقط چین و یک شوک جهانی را تخمین زده‌اند. در بدترین سناریو (با نرخ بسیار بالای سرایت) تأثیر برآورد آنها بر رشد ۲۰۲۰ چهار برابر بزرگ‌تر از برآورد بون (Boone) است. در این سناریوها ژاپن با تقریباً ۱۰ درصد کاهش GDP در رتبه اول و پس از آن آلمان و ایالات متحده با کاهش تقریباً ۸ درصد قرار دارند.

• دولت برای کاهش مشکلات اقتصادی ناشی از کووید ۱۹ چه می‌تواند بکند؟

- در سناریوهای بدبینانه به پاسخ‌های سیاستی قوی در سطح کلان برای محدود کردن و یا کاهش تبعات این آسیب‌ها، نیاز است. اصلی‌ترین این پاسخ‌های سیاستی عبارتند از:
- سیاست پولی و سیاست مالی هر دو مورد نیاز است و به وضوح، مؤثرترین اقدام باید به لحاظ بین‌المللی هماهنگ باشد. رهیافت‌ها و اقدامات مشترک از سوی بانک‌های مرکزی کشورها در اقدامات اورژانسی باید بر اقدامات منفرد ترجیح داده شود. تمامی بانک‌های مرکزی باید این سیگنال را ارسال کنند که برای مداخلات هماهنگ و ایجاد تامین مالی در مواقع مخاطرات ناشی از فشار بر واسطه‌های مالی، قویاً آمادگی دارند؛
  - با توجه به طبیعت این شوک، بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط بیشتر در معرض و نیازمند انعطاف در تامین مالی می‌توانند باشند. بر این اساس تسهیلات خاص برای اعطای وام به کسب‌وکارهای کوچک مناسب است؛
  - اقدامات مالی می‌تواند سریعاً به صورت کمک هدفمند به مردمان متأثر از قرنطینه و افت درآمد اتخاذ گردد.

۶- در مقاله سوم کتاب با عنوان "تأثیر اقتصادی کووید ۱۹"

● بعضی اقدامات قابل اتخاذ از سوی دولت

اقدامات منتخب ذیل معطوف به تحریک درآمد و مفرهای تامین مالی است:

❖ اقدامات معطوف به حفظ سلامت و اعتماد

- پرداخت اضافی به کارگران برای حفظ سلامت
- اهدای یک ماه حقوق از سوی رهبران سیاسی
- فراهم کردن امکانات ایمنی و بهداشت برای تمام خانوارها
- تشویق خانوارها به کار بست اقدامات ایمنی و بهداشتی برای سلامتی خصوصی و

عمومی

❖ اقدامات مالی معطوف به خانوارها

- پرداخت نقدی نسبتاً به تمامی شهروندان ۱۸ سال و بالای آن
- توقف موقت و در صورت امکان بخشودگی پرداخت قبوض آب و برق با اولویت مناطق و اقشار آسیب پذیر
- حمایت از خانوارهای فاقد بیمه در هزینه‌های درمانی

❖ اقدامات معطوف به بنگاه‌ها

- طرح‌های کوتاه‌مدت یارانه دستمزد
- حمایت مالی از بخش‌های آسیب پذیرتر مانند گردشگری، هتل‌داری و شرکت‌های خدمات مسافرتی
- کمک مالی گسترده از کسب و کارها از جمله حمایت از فهرست کارگران غایب ناشی از این بیماری
- کاهش مالیات و اعطای وام‌های کم بهره به بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط

❖ اقدامات معطوف به پول و بانکداری

- تدارک تامین مالی معطوف به تأمین مالی بانک‌های وام‌دهنده به بنگاه‌های کوچک
- حمایت از ایجاد اعتبار برای بانک‌ها

